

“ОСКАР, ЯКОГО Я ЗНАЛА”¹

Спогади актриси Лілі Ленгтрі²

Мені яскраво запам’яталася ота перша зустріч з Оскаром Вайлдом, у студії Френка Майлза³. І те, як шокував мене його чудний вигляд. Було йому тоді напевне десь близько двадцяти. Густе каштанове волосся, підібране з чола, трохи довше, ніж тоді було прийнято, але ще не настільки провокаційне, як він пізніш собі дозволяв. Його обличчя – велике й таке бліде, що ті кілька крупних веснянок дивним чином виділялися на ньому. У нього був красивий рот, з дещо масивними губами й зеленкуватими зубами. Простоту його лица прикрашали розкішні великі, пристрасні очі.

Зростом він був близько шести футів, міцний і широкоплечий. Великі й меланхолійні руки, завужені на кінчиках пальці з мигдалеподібними нігтями досконалої форми, що свідчили про його мистецькі нахили. Але його нігті, на жаль, рідко отримували ту увагу, якої потребували. Мені він завжди видавався гротесковим, хоча якимось і читала, що хтось з французьких письменників називав його “красивим” і “схожим на Аполлона”. Поза сумнівами, він був надзвичайно цікавою й чарівною особистістю і володів тим, що в акторстві зветься “сценічною присутністю”, до того ж, мав винятковий ентузіазм. У нього був голос один з найпривабливіших, що я коли-небудь чула, приємний і м’який, з найрізноманітнішими відтінками інтонації. Дотепність його слів лише вигравала од цієї його особливої манери говорити.

Костюм його складався зі світлих штанів, чорного піджака, застігнутого лиш на один нижній гудзик, жилета у яскраві квітки і білої шовкової краватки з аметистовою шпилькою. Мені здається, я ніколи не бачила його у рукавицях, але він завжди носив при собі пару світло-фіолетового кольору, використовуючи їх, аби додати грації своїм різноманітним жестам, що їх було так багато. А ще, з приводу вбрання, то я пригадую, як бачила його (коли він уже став знамени-

*Джон Еверетт Мілле.
“Лілія з Джерсі”.*

тим та успішним) у вечір прем’єри однієї з його п’єс: він вийшов на сцену під овації публіки, у чорному оксамитовому піджаку, фіолетових штанях, строкатому жилеті, з білим солом’яним капелюхом в одній руці й запаленою цигаркою в другій.

На початку нашого знайомства Вайлд був *справді* простий і наївний. Уся його манірність й ексцентрика з’являлися од природного бурхливого темпераменту молодій людини, й зовсім не були штучними. Пізніш, коли він почав ставати лондонською знаменитістю, і його підсвідомі особливості стали мішенню для сатиричних шпальт газет, він одразу зрозумів, що це варто обернути собі на перевагу, і продовжив розвивати їх настільки завзято, що їх вже не можна було не помітити.

З нього сміялися, і його наслідували. Коли він носив у петлиці маргаритку, тисячі юнаків робили так само. Коли він називав соняшник “красивим”, соняхом захоплювалися у кожному салоні. Коли він зауважив, що прості сукні у квіточку – єдине прийнятне вбрання, кожна молода жінка, та й багато вже немолодих, бігом побігли до своїх модисток з божевільними ідейками щодо грецької драперії.

На сучасному жаргоні геїв його можна було назвати “апостолом лілії”, “апостолом трансцендентального” чи то “абсолютно естетською потворою”, як казали недобррозичливці... Його манірність, мушу сказати, була радше на втіху публіці. Для друзів він залишався таким самим, і друзі й вороги – усі мали визнати його дотепність понад його вади. Мода на Вайлда швидко поширювалася, мистецькі й аристократичні кола Лондона поглинали його. Мені видавалося, проте, що згодом він ставав усе менш й менш несподіваним у своїх розмовах, й чим далі росла його популярність, тим більше від них втомлювався, що зрештою було й не дивно. Адже він мусив оживити кожне пообіднє чаювання і придумати якісь нові дотепи для кожного званого обіду.

¹ Переклад здійснено за: *Oscar Wilde – Interviews & Recollections/ Mikhail E. H., 1979. Друкується уперше.*

² Лілі Ленгтрі (1852-1929) – знаменита англійська красуня і акторка, визначна постать вищого світу й подруга принца Уельського. Вінсент О’Саліван згадує, як у 1899 році Вайлд казав: “Три жінки, якими я захоплююся понад усе – королева Вікторія, Сара Бернар і Лілі Ленгтрі. Я б із задоволенням оженився на будь-якій з них”.

³ Френк Майлз – художник, товариш Вайлда, часто малював Лілі Ленгтрі. Також її малювали Вістлер, Пойнтер, Воттс, Берн-Джонс, Лейтон, а ще Мілле, портрет роботи якого “Лілія з Джерсі” сприяв появі її псевдоніму.

Його мати, леді Вайлд, жила на Онслоу Сквер, іноді вириваючись зі своєї ізоляції, аби скликати на домашній обід гостей, знайомих її обох синів. З такої нагоди вона зазвичай опускала штори й запалювала лампи, навіть у літній час. Вона була поетесою і писала віршів під псевдо Сперанца, тож, можливо, її син успадкував той поетичний талантик від неї. Дехто казав, що і його брат був по-своєму талановитий, але мені він видавався зовсім нудним.

Коли я познайомилася з Вайлдом, він щойно повернувся з Оксфорду, під враженнями від перемоги з найкращою поемою року, що звалася “Равенна”. Але він був дуже скромний щодо свого успіху, я почула про те тільки від інших. Одразу ж нові чудові твори з-під його пера почали привертати незвичайну увагу й захоплення, і саме тоді я стала предметом натхнення для однієї з його найкращих спроб. Вірш, що з присвятою для мене опинився на сторінках “The World”⁴, згодом увійшов до першого видання Вайлдової поезії. Він подарував мені загорнуту в білий папір книгу з милим написом: “Єлені, колись троянській, а нині – лондонській”.

У розквіті своєї популярності Оскар і його дивинки згадувалися у мотивнику Гілберта й Салівана з “Patience”, в одному з кращих текстів останнього:

Крізь натовп філістерів
Ти пройдеш мов апостол
Найвищий з естетів
І пройдеш по Пікадиллі
З маком чи букетиком лілій
У середньовічній своїй руці.

Навіть коли Вайлд ще не досягнув слави, а лише підсвідомо перебував на межі цього, він мав звичку постійно надсилати мені квіти. Хоч і не було в нього змоги замовляти великі букети, але коли він збирався завітати до мене, то забігав на квітковий ринок у Ковентгардені, купляв для мене одну розкішну квітку амарилісу (все, що міг дозволити його худенький гаманець) і прямував по Пікадиллі, обережно тримаючи цю самотню квіточку. Писаки трактували оцей його вияв захоплення як позерство, і тоді я з невинним наміром присвоїла йому ймення “Апостол лілії”.

Коли я вперше відвідала Америку⁵, Вайлд був там у турне під менеджментом Генрі Еббі, і я зачудувалася з

⁴ Поезія Вайлда із заголовком “Нова Єлена” з’явилась не у виданні “The World”, як згадує актриса, а в газеті “Time” (липень, 1879); 1881 р. вона була надрукована з поправками у його збірці “Поезії”.

⁵ Вперше на американській сцені Лілі Ленгтрі виступала у ролі Естер Грейсбрук у виставі за н’есою Тома Тейлора “Мезальянс” у Воллок Сіатр, 6 листопада 1882 року. Вайлд позитивно відгукнувся про цю виставу в своїй рецензії під назвою “Місіс Лілі Ленгтрі” (“The World”, Нью-Йорк, 7 листопада 1882).

того, як він був виряджений. У чорному оксамитовому піджаку з бриджами, у шовкових панчохах і чорних черевиках зі срібними пряжками, з байронівським комірцем навколо шиї, він читав лекції про мистецтво греків. Це якраз тоді на американській митниці на звичне по приїзді питання: “Чи не везете з собою чогось незадекларованого?” Вайлд неперевірено одповів: “Ні, я не маю чого декларувати, окрім мого генія”. Його успіх був помірний, можливо через те, що прес-агент сподівався вразити публіку радше ексцентричністю Оскарової поведінки, ніж його істинною культурою.

Він їздив з лекціями, а я, в той самий час, цього сезону виступала у Буффало, тож якось під час вечірки ми пішли подивитися на Ніягару. А в інтерв’ю після того він розповів про свої враження: “місіс Ленгтрі сфотографувалась надзвичайно природно на тлі Ніягарського водоспаду”. Пізніше, коли я виступала у п’єсі “Небезпека” у Штатах, Оскар заручився з гарною ірландською дівчиною і навіть надіслав листа з новиною про це:

“Я справді радий з вашого величезного успіху, у газетах з’явилися прекрасні відгуки про вашу гру в “Небезпеці”⁶. Вам вдалося те, що не вдавалося ще жодному митцю – підкорити Америку вдруге й забрати з собою нові лаври. Але в тому й річ, що ви створені для перемоги. Вона завжди сяяла у ваших очах і дзвеніла в голосі.

Отож, я пишу вам, аби сказати, як я тішуся з вашого тріумфу – вас – Венери-Переможниці сьогодення – а ще я маю розповісти вам, що скоро одружуся з прекрасною дівчиною – Констанцією Ллойд – серйозною, тендітною, фіалковою Артемідою, з чудовими кучерями густого каштанового волосся, од чого її голівка стає схожою на квітку, і з красивими білими руками, що видобувають з фортепіяна музику настільки дивовижну, що пташки перестають співати і слухають її. Ми одружуємося у квітні⁷. Я так сподіваюся, що ви повернетеся до цього часу. З нетерпінням чекаю на те, щоб вас познайомити.

Я нині всі сили витрачаю на лекції і намагаюся заробити грошей, хоча це так жахливо – бути далеко від неї, але ми обмінюємось телеграмами двічі на день, і я тікаю з інших країв світу, аби побути з нею годинку, і роблю ті всі дурниці, що їх роблять мудрі закохані.

Чи ви мені відповісте й побажаєте всього найкращого?

Вірте мені,
Ваш відданий й люблячий Оскар Вайлд”

⁶ У цій виставі Лілі Ленгтрі виконувала роль Леді Ормонд.

⁷ Оскар Вайлд одружуся з Констанцією Ллойд 29 травня 1884 року.

Майбутнє одруження Оскара не здивувало мене, адже я знала, що певний час він захоплювався тією дівчиною, яка згодом стала його жінкою, і про яку він мені часто й пристрасно розповідав. Потому я не бачилась з ним кілька років, залишалась у Штатах, а коли ми нарешті зустрілися у Лондоні, він уже став знаним драматургом.

Коли репетиції його п'єси "Як важливо бути серйозним" відбувалися у театрі Сент-Джеймс, всі причетні мусили зберігати таємницю, за наказом менеджера Джорджа Александера⁸. Оскар був непохитний і навіть сильно роздратувався, коли одного дня я намагалася випитати в нього сюжет. Наступного дня він прийшов на чай, і я подумала, що якось йому за те помшусь, тож я сказала: "Артур Борчье був тут на ланчі й все мені розповів!" (Він там мав грати важливу роль)⁹. "Хто ще був на ланчі?" – схвилювався Оскар. Я невимушено відповіла: "Та лишень Смоллі". (Автор поспішно, зі стогоном вийшов). За дві години з'являється Борчье, і майже кричить з обурення: "Що це все означає?" "Я просто пожартувала. Я напишу Александеру". Я так і зробила, й отримала злого листа, у якому мовилося, що він "не розуміє жартів, коли йдеться про бізнес". А ввечері Трі почув цю історію у театрі Гарріка. Він додав: "Я впевнений, що то хіба Лілі таке могла утнути".

Оскар був дуже обдарованим студентом, і навіть під час мого першого сезону він змусив мене вдосконалити свої знання, відвідуючи лекції Ньютона про мистецтво Греції у британському музеї, а разом з тим це викликало щиру радість у студентів, що збиралися на вулиці й захоплено зустрічали нас.

Дике обожнення краси, живої й неживої, у Вайлда перетворювалося в несприйняття потворности у будь-якій формі, він інстинктивно не любив й унікав непривабливих людей, вкрай перебільшено демонструючи свою антипатію, будучи іноді геть нещадним у своєму ставленні до них. Навпаки ж, ідеалізував тих, ким захоплювався, ставив на п'єдестал своєї уяви тих, хто того був не вартий, бо ж його симпатії були такі ж сильні, як і антипатії. Окрім кількох обраних, він жартував однаково як з друзів, так і з ворогів, і міг бути дуже дошкульним. Його якось роздратувала старенька леді С. своїм нетактовним зауваженням у мій бік, і він про неї отак і сказав: "О! Ця стара жінка, що ходить, прикріпивши олов'яними цвяхами штучні троянди до своєї лисої голови".

⁸ *Сценічне ім'я Джорджа Александера Гібба Саймона (1858–1918), англійського актора й менеджера. Він керував театром Сент-Джеймс з 1891 року до своєї смерті. У 1911 році йому присвоїли лицарський титул.*

⁹ *Артур Борчье не грав у виставі "Як важливо бути серйозним".*

Коли він складав поезію "Нова Єлена", то так захопився її об'єктом, що годинами ходив туди й сьди вулицями, між котрими розташовувався наш маленький будиночок, мабуть, вигадуючи якісь риси, яких у мене ніколи й не було. І, хоча Вайлд мав добряче почуття гумору, він іноді несвідомо сам робився смішним. От наприклад, якось він скрутився калачиком і заснув коло дверей нашого будинку, а містер Ленгтрі, що зазвичай пізно повертався додому, одразу ж поклав край його поетичній романтиці, зігнавши звітлілля геть.

Було й таке, що здавався він мені надто нав'язливим, коли ошивався коло дому або ходив скрізь за мною, і боюся, що часто я казала йому доволі образливі речі, аби лиш його здихатися. Після одного такого мого зауваження я якось пішла в театр, і поки сиділа у ложі, спостерегла якесь хвилювання в партері, – це був Оскар, що раптово мене помітив, і його, усього в сльозах, виводив з театру друг Френк Майлз.

Саме для мене він написав свою п'єсу "Віяло леді Віндермір". Чому він коли-небудь думав, що я гратиму цю роль, я досі не уявляю, окрім того, я ніколи не вважала його драматургом. Між іншим, знаючи його добре, слухаючи годинами його цікавої бесіди, я сприймала його зовсім серйозно, а він же навіть і не натякав, що працює над чимось. А одного дня він прийшов з поважним виглядом і згортком рукопису, поклав його на стіл, поривчастим рухом вказав на нього й мовив:

"Це п'єса, котру я написав для вас".

"І кого ж я гратиму?" – запиталась, не певна, жартує він чи ні.

"Жінку, – відповів він, – з незаконно народженою дорослою донькою".

"Мій дорогий Оскаре, – заперечила я, – хіба ж я в такому віці, що можу мати дорослу доньку будь-якої кондиції? Не розгортайте рукопису, навіть не намагайтеся мені його читати. Відкладіть цю справу на двадцять років". І, незважаючи на його благання, я відмовилася послухати п'єсу.

У багатьох епіграмах дехто зауважував, що помічав кмітливі інтерпретації афоризмів різних французьких письменників – Ларошфуко, Лабрюєра та інших. Можливо, таке траплялося; навіть генію складно бути завжди неповторним.

Вайлд був справжнім романтиком, завжди поетичним у думках й розмові. Як одного разу сказав сер Герберт Трі: "Оскар перетворив свої слова у дорогоцінні камінчики й прикрасив ними місяць".

Переклад з англійської Ольги Оліщук